

JUNK SPACE

WERELDBUFEET

W BOOKS

RICHARD ESTES, MICHAEL MAU, ARNOUT KILLIAN,
CARLA KLEIN, STEFFEN KERN, FLORENS KOOL,
STIJN RIETMAN, FRANS CLEMENT, JANS MUSKEE,
THIJS JANSEN, JONAT DEELSTRA, LISETTE
STUIFZAND, MATTIJS VAN DEN BOSCH, SIET
ZUYDERLAND, MACHTELD SCHOEP, BEN THOMAS,
STIJN TER BRAAK, JAN DIRK VAN DER BURG,
ANNA REERDS, ELVIRA SMIT, KOEN VERMEULE,
CLÉMENT POPLINEAU, DENNIS TEUNISSEN,
CASPER BRAAT, BEN VAN LIESHOUT, MAURICE VAN
TELLINGEN, SATIJN PANYIGAY, BAS LOSEKOOT,
ROMINA KOOPMAN, RUDIGER WASSER, MARK
LISSER, FRANK LISSER, ROGIER WAGENVOORT,
AARON HARRIS, ANNELIES GOMMER, SAM OSWIN
VONK, SICK SOCIETY, SENDER.

JUNK SPACE

СТЯАТ

TABLE OF CONTENTS
INHOUDSOPGAVE
TABLE OF CONTENTS
INHOUDSOPGAVE
TABLE OF CONTENTS
INHOUDSOPGAVE
TABLE OF CONTENTS
INHOUDSOPGAVE
TABLE OF CONTENTS
INHOUDSOPGAVE

OOG VOOR HET ONOOGLIJKE
DE FASCINATIE VAN HEDENDAAGSE KUNSTENAARS
VOOR ONZE ONESTHETISCHE LEEFOMGEVING

SITO ROZEMA

AN EYE FOR THE UNSIGHTLY
CONTEMPORARY ARTISTS' FASCINATION WITH
OUR UNATTRACTIVE BUILT ENVIRONMENT

VERLANGEN NAAR AUTHENTICITEIT
EEN HISTORISCHE REFLECTIE OP JUNKSPACE

PETRA BROUWER

LONGING FOR AUTHENTICITY
A HISTORICAL REFLECTION ON JUNKSPACE

STREET ART JUNK SPACE
JUNK SPACE STREET ART
JUNK STREET ART SPACE

ALEX POPE

VOORWOORD

FOREWORD

MARION WOLFF

Algemeen directeur |

General Director STRAAT Museum

Waar Maite haar voorwoord begint op een bergtop, kijk ik uit over beton, staal en water. STRAAT, en ook mijn kantoor, huist in een voormalige scheepsbouwlloods op de NDSM-werf in Amsterdam-Noord: een terrein dat ooit werd verlaten, verviel, en daarna opnieuw werd geclaimd door creatieven en door de graffiti- 'writers' en street artists. Als er één plek is die weet hoe dun de grens is tussen Junk Space en vrijplaats, dan is het wel de onze.

Daar raakt deze tentoonstelling aan de kern van wat STRAAT doet. Graffiti en street art ontstaan niet in het museum, maar in de ruimtes die niemand opeist. Waar de meeste mensen leegte zien, is het voor de kunstenaars een canvas. Graffiti en street art zijn onlosmakelijk verbonden met deze plekken.

Hoe snel de blik op deze kunstvorm kan kantelen, weten we in Amsterdam maar al te goed. Jarenlang stonden de tags van Nederlandse 'writers' op de muren van zowel het Van Gogh Museum (waar ik elf jaar werkte) als het Stedelijk Museum. Menige maandagochtend begon het MT-overleg daar met de vraag hoe de graffiti van de muren af te krijgen. Nu verzamelen diverse musea het werk van diezelfde 'writers'. Op de muren aan het Museumplein taggen ze niet meer, op de muren van STRAAT gelukkig wel.

Tegelijk is dat succes niet zonder schaduw. Mijn collega Alex Pope laat in zijn essay zien hoe street art, eenmaal omarmd door gemeenten, woningcorporaties en projectontwikkelaars, zelf onderdeel kan worden van de gladde, uniforme

While Maite begins her foreword on a mountaintop, I look out over concrete, steel and water. Both STRAAT and my office are in a former shipbuilding shed on the NDSM Wharf in Amsterdam-Noord: an area that was abandoned and became run down before being reclaimed by creative spirits, graffiti 'writers' and street artists. If there's one place that knows how thin the line is between Junk Space and haven for creativity, it's ours.

In this sense, the exhibition touches on the very core of STRAAT's activities. Graffiti and street art are not created in a museum, but in the spaces that remain unclaimed. Where most people see emptiness, artists see a canvas. Graffiti and street art are inextricably connected with these places.

In Amsterdam we know only too well how quickly attitudes towards this art form can shift. For years, tags by Dutch 'writers' appeared on the walls of both the Van Gogh Museum (where I worked for eleven years) and the Stedelijk Museum. Many a Monday morning management team meeting started with a discussion of how to rid the walls of the graffiti. Nowadays, various museums collect work by those very same 'writers'. They no longer tag the walls on Museumplein, but thankfully they still tag the walls of STRAAT.

But this success isn't without drawbacks. In his essay, my colleague Alex Pope shows how street art, when embraced by municipal authorities, housing associations and project developers, can itself become part of the slick, uniform 'smooth city' that it once resisted. He wonders how much space then remains for the raw and unpredictable,

‘smooth city’ waartegen het zich ooit verzette. Hij vraagt zich af hoeveel ruimte er dan nog overblijft voor het rauwe en onvoorspelbare: voor werk dat zich niet laat gladstrijken. Ik dank Alex hartelijk voor zijn scherpe bijdrage.

Ik wil Museum MORE van harte bedanken voor het aangaan van deze samenwerking, en in het bijzonder algemeen directeur Maite van Dijk en conservator Sito Rozema. Sito’s vernieuwende en verfrissende kijk brengt twee musea samen, elk vanuit een eigen traditie, kijkend naar dezelfde straat.

Wie na deze tentoonstelling weer onder een viaduct door fietst of wacht op een leeg perron, kijkt hopelijk net iets langer. Want juist waar niemand verwacht dat er iets te zien is, begint vaak de kunst.

for work that refuses to be smoothed out. I warmly thank Alex for his astute contribution.

I would also like to thank Museum MORE wholeheartedly for joining us in this project, and in particular general director Maite van Dijk and curator Sito Rozema. Sito’s innovative and refreshing perspective brings two museums together, each with its own tradition, looking at the same street.

After visiting this exhibition, I hope that anyone who cycles under a viaduct or waits on an empty platform will look a little longer. For it is often precisely where nobody expects to see anything that art begins.

Sender, *zonder titel* | *untitled*, 2024, graffiti op een muur in Turijn | graffiti on a wall in Turin

Bas Losekoot (1979)
De Vlughtlaan, Amsterdam | 2024
 Kleurenfoto | colour photograph | 46 x 36 cm
 Collectie kunstenaar | artist's collection

Sarphatistraat, Amsterdam | 2023
 Kleurenfoto | colour photograph | 46 x 36 cm
 Collectie kunstenaar | artist's collection

Busstation Amsterdam Centraal | 2025

Kleurenfoto | colour photograph | 46 x 36 cm
 Collectie kunstenaar | artist's collection

Planciusstraat, Amsterdam | 2022

Kleurenfoto | colour photograph | 46 x 36 cm
 Collectie kunstenaar | artist's collection

Anna Reerds (1996)
Restaurant | 2022

Kleurenfoto | colour photograph | 40 x 80 cm
Collectie kunstenaar | artist's collection

Wereldbuffet | 2022

Kleurenfoto | colour photograph | 40 x 80 cm
Collectie kunstenaar | artist's collection

Begonia reizen | 2022

Kleurenfoto | colour photograph | 40 x 80 cm
Collectie kunstenaar | artist's collection

Koen Vermeule (1965)

Pont | 2014

Olieverf op doek | oil on canvas | 120 x 150 cm

Borzo Gallery

Rudiger Wasser (1953)
The Angel | 2024

Kleurenfoto | colour photograph | 150 x 100 cm
Collectie kunstenaar | artist's collection

AN EYE FOR THE CONTEMPORARY ARTISTS' FASCINATION WITH OUR

OOG VOOR HET ONOGLIJKE DE FASCINATIE VAN HEDENDAAGSE KUNSTENAARS VOOR ONZE ONESTHETISCHE LEEFOMGEVING

SITO ROZEMA

Een betonnen fly-over met graffititags, een tankstation om twee uur 's nachts, een zielloos winkelcentrum, een Vinex-wijk waarin elke straat lijkt op de vorige. De openbare ruimte is van ons allemaal en veel van wat we bouwen mag er zijn. De tentoonstelling *Junk Space* en deze publicatie gaan over dat andere deel: de bebouwde omgeving die straalt in haar lelijkheid, nietszeggendheid, uniformiteit of saaiheid. Dagelijks passeren we zulke plekken, wonen en werken we erin, checken we er in en uit en doen we er onze inkopen. Deze ruimtes zijn een groot onderdeel van onze wereld, maar stellen op zichzelf niet erg veel voor. De tentoonstelling *Junk Space* laat ons bewust naar deze plekken en ruimtes kijken. Met herkenning, verwondering, met vraagtekens of met een lach.

Voor dit project lieten we ons inspireren door een aantal kunstwerken, boeken en ideeën, niet in de laatste plaats door het schrijfwerk van de gerenommeerde Nederlandse architect Rem Koolhaas (1944). Met *Junkspace* muntte hij een term die wij voor deze tentoonstelling losjes hebben opgevat en overgenomen. 'Als *space-junk* het afval is dat de mensheid in de ruimte achterlaat, is *Junkspace* het residu in de openbare ruimte', schreef hij in 2001 in de eerste

A concrete flyover covered in graffiti tags, a petrol station in the dead of night, a soulless shopping centre, a suburban housing estate with identical streets. Public space belongs to us all, and much of what we build deserves its place. The exhibition *Junk Space* and this publication focus on the other part: the built environment that revels in its ugliness, meaninglessness, uniformity or tedium. We pass places like this every day, live or work there, check in and out, or make our purchases. These spaces are a major part of our world, but in themselves, are nothing out of the ordinary. *Junk Space* invites us to examine these places and spaces. With recognition, curiosity, questions, or a smile.

For this project, we were inspired by several artworks, books and ideas, not least by the writings of renowned Dutch architect Rem Koolhaas (1944). With *Junkspace*, he coined a term that we have loosely interpreted and adopted for this exhibition. 'If space-junk is the human debris that litters the universe, Junkspace is the residue mankind leaves on the planet', he wrote in 2001, in the first paragraph of his pamphlet. What exactly does he mean when he describes the term as 'the encounter between air conditioning and escalator'?¹ The full answer to that question is best left to architectural historian Petra Brouwer. Elsewhere in this book, she offers a

UNSIGHTLY

UNATTRACTIVE BUILT ENVIRONMENT

alinea van zijn pamflet. Wat bedoelt hij precies wanneer hij de term bijvoorbeeld omschrijft als ‘the encounter between airconditioning and escalator’?¹ Het uitgebreide antwoord op die vraag laat ik aan architectuurhistoricus Petra Brouwer. Verderop in dit boek gaat zij dieper in op Koolhaas’ kritiek op de hedendaagse openbare ruimte en geeft ze een korte, wetenschappelijke geschiedenis van de anonimisering van de hedendaagse stad. Naast Petra Brouwer schreef Alex Pope een stuk voor deze catalogus. Als educatiemedewerker van STRAAT Museum geeft hij een bespiegeling over graffiti en street art: ooit verfoeid als verloedering van het straatbeeld, tegenwoordig steeds vaker gezien als reddingsboei in een zee van saaiheid en eenheidsworst.

Deze inleiding is gericht op de hedendaagse kunstenaars in de tentoonstelling die zich hebben laten inspireren door de bebouwde wereld om ons heen, en dan vooral door die delen die over het algemeen eigenlijk het minste inspireren. De ene kunstenaar pakt dit onderwerp op om er kritiek mee te leveren. De ander drukt met diens weergave van lullige, knullige stadsgezichten juist weemoed en liefde uit. Maar verreweg de meeste makers beoefenen hun objectieve blik, en laten met gepaste afstand het oordeel aan de kijker.

more thorough examination of Koolhaas’ criticism of contemporary public space, and provides a brief history of the anonymization of the contemporary city. Alex Pope – educator at STRAAT Museum – also contributes to this catalogue. He reflects on graffiti and street art: once abhorred as a blight on the streets, nowadays increasingly viewed as a lifebuoy in a sea of monotony.

This introduction focuses on the contemporary artists featured in the exhibition who drew inspiration from the built environment around us, and particularly from the parts that are generally the least inspiring. Some artists use the subject to offer critique, others express nostalgia and love through depictions of endearingly awkward cityscapes. But most artists cultivate an objective gaze, maintaining a measured distance and leaving the viewer to judge.

Junkspace

Junkspace: described by Koolhaas as the kind of space produced by the contemporary, globalized world. We see colossal steel and glass office buildings, seemingly infinite, endlessly repetitive. We see the universality of hypercapitalism, which has transformed the public space into a system of efficiency and consumer seduction. Just as Instagram has reduced our experience of images to an endless 4:5 feed, so too has the world around

1. Rem Koolhaas, ‘Junkspace’, *October*, 100 (Lente 2002), p. 175.
Rem Koolhaas, ‘Junkspace’, *October*, 100 (Spring 2002), p. 175.

Jan Dirk van der Burg (1978)

MORE | 2024

Kleurenfoto's | colour photographs

Collectie kunstenaar | artist's collection

COLOFON COLOPHON

Junk Space verschijnt bij de gelijknamige tentoonstelling in Museum MORE in Gorssel, van 7 november 2026 tot 28 februari 2027 en in STRAAT Museum, van 29 oktober 2026 tot 28 februari 2027.

Junk Space accompanies the exhibition of the same name in Museum MORE in Gorssel, from November 7th 2026 to Februari 28th 2027 and STRAAT Museum, from October 29th 2026 to February 28th 2027.

Uitgave | Publisher

WBOOKS, Zwolle
www.wbooks.com
Museum MORE
info@museummore.nl
www.museummore.nl

Concept en samenstelling | Concept and compilation

Sito Rozema

Redactie | Editing

Sito Rozema
Marieke Jooren

Eindredactie | Final editing

Marleen Blokhuis

Grafisch ontwerp | Graphic design

Dana Dijkgraaf Design

Vertalingen | Translations

Dave Nice (NL-EN)

Fotoverantwoording |

Photo credits

Alle foto's zijn gemaakt door de kunstenaars, met uitzondering van: pp. 12-13 (Richard Estes): Adriaan van Dam, p. 45 (Michael Mau): Adriaan van Dam, p. 88 (Aaron Harris): Thor Vermin (rechts), Jonathan de Waart (links), pp. 92-93 (Siet Zuyderland): Rene den Engelsman, p. 120 (Stijn ter Braak): Tessa Kraan.

All photos were taken by the artists, except: pp. 12-13 (Richard Estes): Adriaan van Dam, p. 45 (Michael Mau): Adriaan van Dam, p. 88 (Aaron Harris): Thor Vermin (right), Jonathan de Waart (left), pp. 92-93 (Siet Zuyderland): Rene den Engelsman, p. 120 (Stijn ter Braak): Tessa Kraan.

Copyrights

Van werken van beeldend kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam © c/o Pictoright Amsterdam 2026.

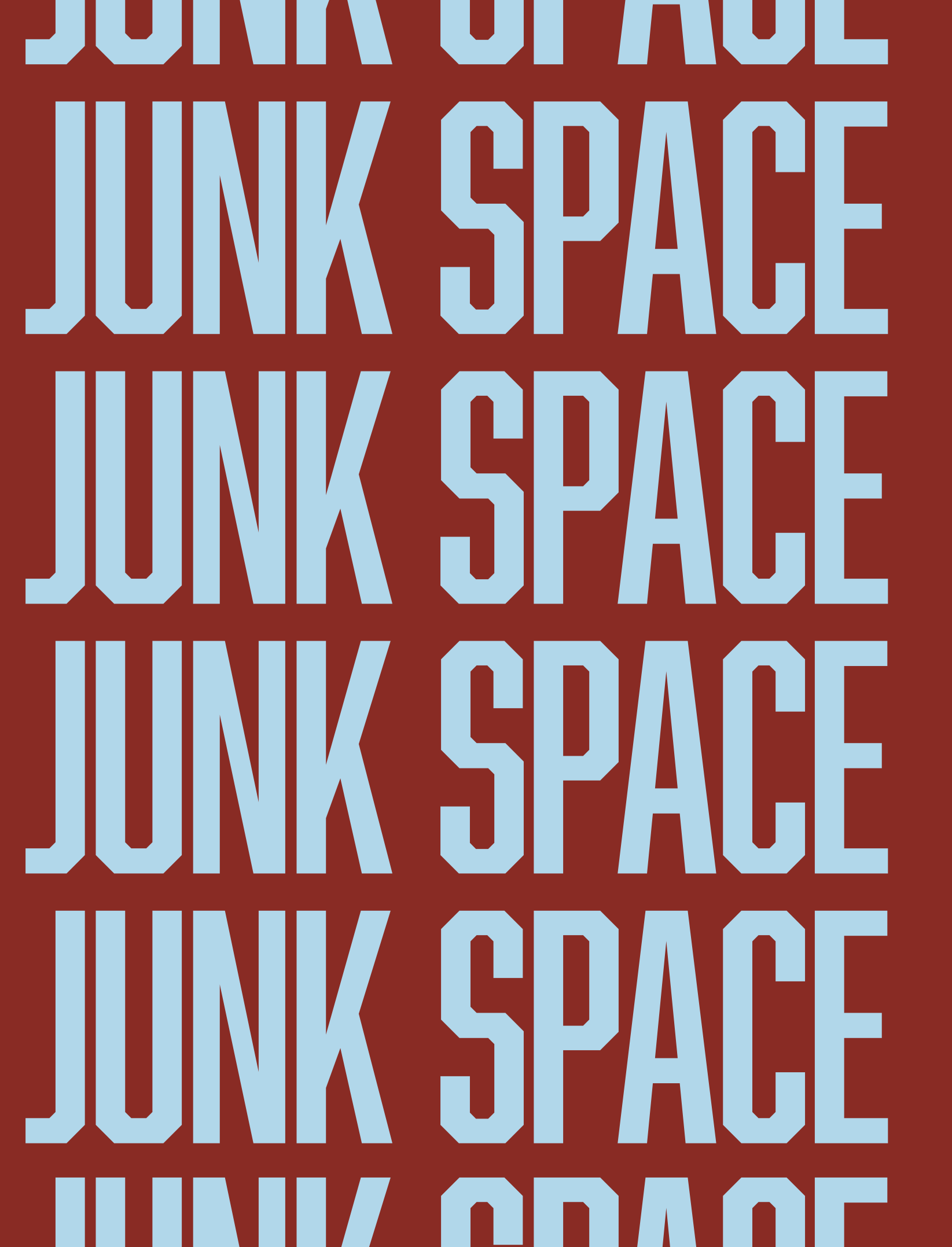
Copyright on works by visual artists affiliated to a CISAC organization is arranged with Pictoright in Amsterdam. © c/o Pictoright Amsterdam 2026.

© 2026 WBooks, Zwolle | Museum MORE

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. Nothing from this publication may be reproduced, multiplied, stored in an electronic data file, or made public in any form or any manner, be it electronic, mechanical, through photocopying, recording or in any other way, without the advance written permission of the publisher.

ISBN 978 94 625 8815 8
NUR 646

JUNK SPACE

JUNK SPACE

JUNK SPACE

JUNK SPACE

JUNK SPACE

JUNK SPACE

JUNK SPACE

STRAAT

Je rijdt er elke dag langs. De bedrijvenstrook langs de snelweg. Het tankstation na een lange kantoor dag. De Vinex-wijk die overal en nergens lijkt te zijn. Het winkelcentrum zonder gezicht. Plekken die we allemaal kennen, maar zelden écht zien.

In *Junk Space* richten meer dan dertig kunstenaars hun blik op de hedendaagse openbare ruimte: op de anonieme, inwisselbare en soms lelijke of vervallen plekken die onze leefomgeving zijn gaan bepalen. Met hun schilderkunst, fotografie, graffiti, installatie en video vinden zij schoonheid, vervreemding, humor en betekenis in de plekken die we bewonen, passeren en vaak ongemerkt weer verlaten.

Deze tentoonstellingscatalogus is een samenwerking tussen Museum MORE en STRAAT Museum.

You drive past them every day. The strip of commercial buildings along the motorway. The petrol station after a long day at the office. The suburban housing estate that could be anywhere. The soulless shopping centre. Places we all know well, but hardly ever really see.

In *Junk Space*, more than thirty artists focus their gaze on contemporary public space: on the anonymous, interchangeable and sometimes decayed places that have come to define our surroundings. With their paintings, photographs, graffiti, installations and video works, they find beauty, alienation, humour and meaning in the spaces we inhabit, pass through and often leave again without a second thought.

This exhibition catalogue is a collaboration between Museum MORE and STRAAT Museum.

WBOOKS.COM

